

Het Goede Vrijdag gebed voor de Joden in de Tridentijnse ritus 2008

Op 7 juli 2007 gaf paus Benedictus XVI in een *motu proprio* (= een brief op persoonlijk gezag van de paus, buiten de curie om) het groene licht voor het breder gebruik van de Latijnse mis volgens de zogeheten Tridentijnse ritus, die vanaf het Tweede Vaticaans Concilie alleen nog gevolgd was door een kleine minderheid van traditionalistische katholieken. Dit bericht leidde in Joodse kringen tot ongerustheid. Immers, het vrijgeven van deze oude *Ordo Missae* zou kunnen betekenen dat ook de klassieke viering van de Goede Vrijdag weer ingang zou vinden, inclusief de tot 1959 gangbare voorbede voor de bekering van de ‘ontrouwe Joden’ (*pro perfidis Judaeis*). Van katholieke zijde werd opgemerkt dat het *motu proprio* van de paus betrekking had op de Tridentijnse ritus in de versie van 1962, waaruit de term *perfidis Judaeis* reeds geschrapt was. Bovendien gaat het *motu proprio* er uitdrukkelijk van uit dat niet de Tridentijnse ritus, maar het Romeins missaal van 1970 de ‘gewone vorm’ blijft. Problematisch bleef echter dat ook in het Goede Vrijdaggebed van 1962 expliciet werd gebeden om de bekering van de Joden en de opheffing van hun ‘verblindings’. Op 18 januari 2008 meldde het Italiaanse dagblad *Il Giornale* dat Paus Benedictus XVI voornemens was ook deze voor Joden aanstootgevende tekst aan te passen. Op 5 februari 2008 werd de nieuwe versie van het Goede Vrijdaggebed voor de Joden openbaar gemaakt.

Wij geven hieronder allereerst de tekst van deze nieuwe versie (1), gevolgd door een vergelijking van de Goede Vrijdaggebeden voor de Joden vanaf 1948 (3) en een aantal observaties naar aanleiding van deze teksten. We sluiten af met enkele conclusies (4).

1. Het Goede Vrijdag gebed voor de Joden 2008 – de tekst

<p><i>Oremus et pro Iudaeis. ut et Dominus Deus noster illuminet corda eorum ut agnoscant Jesum Christum salvatorem omnium hominum.</i></p> <p>...</p> <p><i>Omnipotens sempiterna Deus, qui vis ut omnes homines salvi fiant et ad agnitionem veritatis veniant,</i></p> <p><i>concede propitius ut plenitudine gentium in Ecclesiam tuam intrante omnis Israel salvus fiat.</i></p> <p><i>Per... Amen</i></p>	<p><i>Laten wij ook bidden voor het Joodse volk, dat onze God en Heer hun harten verlicht, en zij Jezus Christus erkennen als redder van alle mensen.</i></p> <p><i>Almachtige eeuwige God, U wilt dat alle mensen gered worden en tot erkenning van de waarheid komen,</i></p> <p><i>verleen goedgunstig dat – wanneer de volheid van de heidenen in uw Kerk binnengaat – heel Israël gered wordt.</i></p> <p><i>Door ... Amen.</i></p>
---	--

2. Vergelijking Goede Vrijdag gebeden 1948 – 2008

Niet langer in gebruik	Niet langer in gebruik	Toegestane uitzondering	Niet langer in gebruik	Nieuwe norm parochies
Missaal 1948	Missaal 1962	Trente 2008	Voorbede 1966	Nieuwe Missaal 1970
<p>Laten wij ook bidden voor de trouweloze Joden. Dat onze God en Heer de sluier van hun harten wegneemt en ook zij Jezus Christus, onze Heer, erkennen.</p> <p>...</p> <p>Almachtige eeuwige God, zelfs de trouweloze Joden stoot Gij niet weg van uw barmhartigheid.</p> <p>Verhoor de gebeden die wij voor de verblinding van dat volk tot U richten, opdat zij het licht van uw waarheid, dat Christus is, mogen erkennen en daardoor aan hun duisternis ontrukkt worden.</p> <p>Door ... Amen.</p>	<p>Laten wij ook bidden voor het Joodse volk. Dat onze God en Heer de sluier van hun harten wegneemt en ook zij Jezus Christus, onze Heer, erkennen.</p> <p>...</p> <p>Almachtige eeuwige God, zelfs de Joden stoot Gij niet weg van uw barmhartigheid.</p> <p>Verhoor de gebeden die wij voor de verblinding van dat volk tot U richten, opdat zij het licht van uw waarheid, dat Christus is, mogen erkennen en daardoor aan hun duisternis ontrukkt worden.</p> <p>Door ... Amen..</p>	<p>Laten wij ook bidden voor het Joodse volk. Dat onze God en Heer hun harten verlicht, en zij Jezus Christus erkennen als redder van alle mensen.</p> <p>...</p> <p>Almachtige eeuwige God, Gij wilt dat allen mensen gered worden en tot erkenning van de waarheid komen. Verleen goedgunstig dat – wanneer de volheid van de heidenen in uw Kerk binnengaat – heel Israël gered wordt.</p> <p>Door ... Amen.</p>	<p>Laten wij ook bidden voor het Joodse volk: Dat onze God en Heer zijn aangezicht over hen doet lichten, opdat ook zij Jezus Christus, onze Heer, erkennen.</p> <p>...</p> <p>Almachtige eeuwige God, Gij hebt uw beloften aan toevertrouwd aan Abraham en aan zijn volk.</p> <p>Verhoor genadig de gebeden van uw kerk: Dat het volk dat Gij destijds hebt uitverkoren, tot de volheid van de verlossing komt..</p> <p>Door ... Amen.</p>	<p>Laten wij ook bidden voor het Joodse volk, dat door onze God en Heer het eerst is aangesproken. Dat Hij het groot maakt in liefde voor zijn heilige Naam, in trouw aan zijn Verbond.</p> <p>...</p> <p>Almachtige eeuwige God, Gij hebt uw beloften toevertrouwd aan Abraham en aan zijn volk.</p> <p>Verhoor genadig de gebeden van uw kerk: Dat het volk dat Gij het eerst hebt uitverkoren, tot de volheid van de verlossing komt.</p> <p>Door ... Amen.</p>

Niet langer in gebruik	Niet langer in gebruik	Toegestane uitzondering	Niet langer in gebruik	Nieuwe norm parochies
Latijn 1948 Missaal	Latijn 1962 Missaal	Latijn 2008 Trente	Latijn 1966	Latijn 1970 Missaal
<p>Oremus et pro perfidis Judaeis: ut Deus et Dominus noster auferat velamen de cordibus eorum; ut et ipsi agnoscant</p> <p>Jesus Christum, Dominum nostrum.</p> <p>...</p> <p>Omnipotens sempiterne Deus, qui etiam judaicam perfidiam a tua misericordia non repellis:</p> <p>exaudi preces, quas pro illius populi obcaecatione deferimus; ut, agnita veritatis tuae lucis, quae Christus est, a suis tenebris eruantur,</p> <p>Per etc.</p>	<p>Oremus et pro Judaeis: ut Deus et Dominus noster auferat velamen de cordibus eorum; ut et ipsi agnoscant</p> <p>Jesus Christum, Dominum nostrum.</p> <p>...</p> <p>Omnipotens sempiterne Deus, qui etiam Judaeos a tua misericordia non repellis:</p> <p>exaudi preces, quas pro illius populi obcaecatione deferimus; ut, agnita veritatis tuae lucis, quae Christus est, a suis tenebris eruantur,</p> <p>Per etc.</p>	<p>Oremus et pro Iudaeis. ut et Dominus Deus noster illuminet corda eorum ut agnoscant Jesum Christum salvatorem omnium hominum.</p> <p>...</p> <p>Omnipotens sempiterne Deus, qui vis ut omnes homines salvi fiant et ad agnitionem veritatis veniant,</p> <p>concede propitius ut plenitudine gentium in Ecclesiam tuam intrante omnis Israel salvus fiat.</p> <p>Per etc.</p>	<p>Oremus et pro Judaeis: ut Deus et Dominus noster faciem suam super eos illuminare dignetur; ut et ipsi agnoscant omnium Redemptorem, Jesum Christum, Dominum nostrum.</p> <p>...</p> <p>Omnipotens sempiterne Deus, qui promissiones tuas Abrahae <i>et semini eius</i> contulisti; Ecclesiae tuae preces clementer exaudi,</p> <p>ut populus acquisitionis <i>antiquae</i> ad redemptionis mereatur plenitudinem pervenire.</p> <p>Per etc.</p>	<p>Oremus et pro Judaeis: ut, ad quos prius locutus est Deus et Dominus noster, eis tribuat in sui nominis amore et in sui foederis fidelitate proficere.</p> <p>...</p> <p>Omnipotens sempiterne Deus, qui promissiones tuas Abrahae <i>eiusque</i> semini contulisti; Ecclesiae tuae preces clementer exaudi,</p> <p>ut populus acquisitionis <i>prioris</i> ad redemptionis mereatur plenitudinem pervenire.</p> <p>Per etc.</p>

3. Observaties bij de Goede Vrijdaggebed voor de Joden 1948-2008

Vergelijken we de verschillende versies van het Goede Vrijdaggebed voor de Joden, dan merken we het volgende op:

- a. De termen *perfidis* en *judaicam perfidiam* uit 1948 komen in ‘Trente 2008’ niet terug. Er staat gewoon *pro Judaeis* (conform 1959 en 1962) later gevolgd door *omnis Israel* (allusie op Rom 11,16). Ook de termen verblinding (*obcaecatione*) en duisternis (*a suis tenebris*) uit 1948 komen niet terug in de bede van 2008.
- b. De prioriteit van het Joodse volk in de heilsgeschiedenis, die in het Misssaal van 1970 werd ingevoegd (*ad quos prius locutus est Deus* etc), vervalt in Trente 2008’. Hetzelfde geldt voor *populus acquisitionis prioris*. Ook de beloften aan Abraham en zijn zaad (1966 en 1970) zijn weggelaten.
- c. Omgekeerd wordt de redding van Israël in de slotregel (*omnis Israel salvus fiat*) opgenomen in de algemene heilswil van God (*qui vis ut omnes homines salvi fiant*). Het bijbelse denken van particulariteit naar universaliteit wordt hier omgekeerd.
- d. Impliciet is de eschatologische spanning in deze bede aanwezig. De volheid der heidenen gaat pas binnen aan het einde der tijden. Bij Paulus echter gaat de volheid der heidenen (en heel Israël) niet binnen in de kerk, maar in het ‘mysterium’ (in Rom 11 en 1 Kor 15).
- e. Dit impliciete karakter van de eschatologische spanning kan bij bidders die niet theologisch geschoolde gemakkelijk de indruk wekken dat de Joden nu reeds Christus moeten erkennen als verlosser van alle mensen. Deze suggestie wordt versterkt door het gebruik van de Latijnse werkwoordsvormen en tijden: het gebed gebruikt het participium praesens (*plenitudine ... intrante*), terwijl in de vertaling volgens de Vulgata Paulus een coniunctivus futuri heeft (*intraret*, Rom 11,25).
- f. De erkenning – van de waarheid (*agnitionem*) resp. van Christus als verlosser (*agnoscant*) – komt twee keer in de tekst voor. Dit wordt voor de Joden kennelijk erg belangrijk gevonden.
- g. De woordcombinatie *corda eorum* (Trente 2008) doet denken aan *de cordibus eorum* (1948, 1962). De bede om verlichting (2008) klinkt positiever dan om het wegnemen van de sluier (1948). Maar de implicatie is bekering, gezien de bijzin met *ut agnoscant*.
- h. De prachtige zin uit 1970 – dat God de Joden schenke dat zij toenemen in liefde voor zijn naam en in trouw aan het verbond met Hem (*eis tribuat in sui nominis amore et in sui foederis fidelitate proficere*) – is weggefallen. Juist deze zin bood alle ruimte aan de eigen godsdienst van het Joodse volk als een andere legitieme interpretatie van de Hebreeuwse Schrift (zie het document van de Pauselijke Bijbelcommissie 2001 http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documents/rc_con_cfaith_doc_20020212_popolo-ebraico_en.html) en de toespraak van kardinaal Walter Kasper, voorzitter van de Pauselijke Commissie voor de religieuze betrekkingen met de Joden, van 21 november 2001 (<http://www.jcrelations.net/en/?id=818>).

4. Conclusies

Uit deze vergelijking blijkt dat de paus een tekst heeft geformuleerd die dicht aansluit bij het mismaal van 1962, waarop het *motu proprio* betrekking heeft. Woorden als ‘verblinding’, ‘duisternis’ en ‘sluier’ (over hun hart) heeft de paus uit 1962 niet overgenomen. De negatieve formulering ‘de Joden niet afwijzen’ is vervangen door een positieve: dat alle mensen gered worden. De paus houdt vast aan de erkenning door de Joden van Christus als redder van alle mensen. Enkele inzichten van Vaticanum II zijn in dit gebed niet opgenomen: de blijvende uitverkiezing van het Joodse volk en de erkenning dat de Joden nu reeds leven in de liefde

voor Gods Naam en in trouw aan Zijn verbond plus de bede dat zij daarin nog verder mogen toenemen.

Concluderend zou men kunnen zeggen dat vanuit het perspectief van de dialoog met de Joden en de gevoeligheid voor het Joodse zelfverstaan 'Trente 2008' twee stappen vooruit is ten opzichte van het Latijns missaal van 1962, maar een stap terug ten opzichte van het gewone missaal van 1970. Het gebed ademt theologisch de geest van Dominus Jesus (<http://www.rkdocumenten.nl/index.php?docid=78>) met zijn nadruk op de uniciteit van Christus als ijkpunt van christelijk geloof.